

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / C.J. de Ruijter

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 469

C.J. de Ruijter

Wanneer doe je belijdenis?

MEDITATIEF 473

Adrian Verbree

Jezus, de kerkganger

WANDELEN MET GOD 474

J.T. Oldenhuis

Zelfbedrog

ACHTERGRONDEN 476

K. Harmannij

Het monopolie
van de predikant

EVANGELISATIE EN
ZENDING 479

C.J. Haak

Andere schapen –
niet van deze stal 3

KUNST 483

J.M. de Jong

Jeruzalem,
dat ik bemin 2

en verder...

Nieuw uitgekomen

Meegelezen

Uit de kerken

WANNEER DOE JE BELIJDENIS?

Een bekende vraag. Zeker in deze tijd van 't jaar informeer je daar nogal eens naar. Tussen Pasen en Pinksteren is er in veel gemeenten openbare geloofsbelijdenis. Dat is een feest, waar je als familie, vrienden en gemeente bij wilt zijn. Vandaar die vraag: Wanneer doe je belijdenis? Dun stemmen we onze agenda daar op af.

Maar je kunt die vraag ook anders bedoelen: Wanneer ben je er aan toe om belijdenis te doen? Wanneer vindt de dominee of de kerkeraad dat je zo ver bent? En wafdenk je daar zelf van? Het antwoord op die vraag is ook belangrijk. Want daarop stemmen we in de kerk de agenda van de catechese af. In een paar artikelen wil ik wat kanttekeningen plaatsen bij de praktijk van belijdenis-doen in onze kerken en de catechese die daar naar toe leidt.

Een paar antwoorden

Als je vraagt: 'Wanneer doe je belijdenis?', kan dat heel verschillend de antwoorden opleveren. Eerst zet

ik er maar gewoon eens een paar op een rijtje, zoals ik ze wel eens te horen krijg:

– 'Ik doe belijdenis dus ik achttien ben.'

- 'Ik denk dat ik ermee wacht tot ik aan het Avondmaal **durf**.'
- 'Ik doe pas belijdenis als ik het echt eens ben met **wat** de kerk leert.'
- 'Ik wil graag belijdenis gedaan hebben voor ik van school afga.'
- 'ik doe het 't liefst tegelijk met m'n vrienden.'
- 'Ik doe belijdenis als ik zeker **ben** van mijn geloof.'

Er spelen dus heel verschillende motieven een rol. Ik herken hier in ieder **geval** de volgende elementen:

- **Belijdenis-doen** betekent een keus **voor** God voor de toekomst **van** je leven.
- Het heeft **een** sterk sociaal element in zich.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUUNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DRS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointm B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Td. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten
f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

- Je moet er wel zeker van zijn.
- Het heeft te maken met het vie-
ren van het Avondmaal.
- Het houdt in, dat je instemt met
de leer **van** de kerk (er zit dus
ook een kerkkeus in).

Zonder ze uitvoerig te bespreken,
constateer ik dat dit allemaal be-
langrijke motieven zijn. **K** signa-
leer wel, dat lang niet alle catechi-
santen het laatste (instemmen met
de leer **van** de kerk) even enthousiast
onderschrijven.

Het antwoord van de kerk

Wanneer vindt de kerk **nu** dat je
eraan toe bent om belijdenis te
doen? Je zou kunnen zeggen, dat
de kerk dat antwoord geeft in het
belijdenisformulier. Als je belijde-
nis doet, geef je antwoord op vier
vragen. Ik neem de eerste hier vol-
ledig op:

*Belijdt U dat de leer van het Oude
en Nieuwe Testament, die in de
Apostolische Geloofsbelijdenis
samengevat en hier in de christelij-
ke kerk geleerd wordt, de ware en
volkomen leer van de verlossing
is? En belooft u bij de belijdenis
van deze leer door Gods geaai te
blijven in leven en sterven?*

Zoals gezegd zijn er nog 3 vragen
(over Gods belofte, levenswandel
en tucht). Maar die thema's vallen
op zich ook volledig onder wat de
eerste vraag aansnijdt. Die eerste
vraag is dan ook de fundamentele
vraag. Hoe fundamenteel de kerk
die vraag vindt blijkt wel hieruit,
dat die ook weer terugkomt als je
een kind laat dopen, en **als** er een
ambtsdrager bevestigd wordt. Wel
is dat een **andere** situatie, **maar** er
is een duidelijk verband!

Als je nu naar dit eerste vraag
kijkt, dan valt op wat sen zwaar ac-
cent er valt op de leer. **Er** wordt ge-
vraagd naar de leer van de Schrift
en naar **de leer van** de kerk. Ik con-
stateer dat de kerk tegen haar jonge
leden zegt: Je doet belijdenis, **wan-
neer je instemt met & leer van de
kerk als de schriftuurlijke leer**.

Wat betekent instemming?

De vraag is nu natuurlijk, wat het
betekent als je instemt met de leer
van de kerk. Zelf ben ik op catechi-
satie opgevoed met een heel strikte
opvatting op dit punt. In feite gin-
gen we er vanuit, dat het betekent
dat je de Drie Formulieren **van**
Enigheid onderschrijft, als je belij-
denis doet. In de tijd dat ik belijde-
nis deed (1967), was dat **ook** een
vrij algemene visie.

Aan deze visie zitten een paar heel
mooie **kanten**. Allereerst **wordt** de
mondigheid van de kerkleden hier
uiterst serieus genomen. Er wordt
niet zomaar vanuit gegaan, dat je
gelooft wat de kerk gelooft. Je bent
als belijdend christen zelf aan-
spreekbaar op de inhoud **van** die be-
lijdenis. Daarnaast schept deze vi-
sie veel duidelijkheid. Je **mag** de
belijdende leden houden **aan** de be-
lijdenis van de kerk. De geloofseer-
heid krijgt zo een sterke inhoudelij-
ke invulling. Deze visie heeft on-
getwijfeld veel bijgedragen aan het
karakter van de vrijgemaakte ker-
ken als echte belijdeniskerken.
Mijns inziens is dat niet te veel ge-
zegd. De belijdenis van de kerk
heeft een heel wezenlijke, centrale
functie **voor** de identiteit van onze
kerken.

Natuurlijk had (heeft?) deze visie
veel gevolgen voor de catechese.
Het betekende onder **andere**, dat je
op catechisatie **ook** alle drie de For-
mulieren van Enigheid grondig
moest doorwerken (dus ook de
Dordtse Leerregels). Anders kon je
moeilijk eerlijk ja zeggen op die
eerste vraag. En ook verder stelt
zo'n uitgangspunt behoorlijke ei-
sen aan het leerproces op catechisa-
tie. Er moet nogal wat verwerkt
worden!

Samengevat **formuleert** deze visie
een helder **uitgangspunt**. Dat kan
veel betekenen voor het karakter
van een echte **belijdeniskerk**. Het
schept duidelijkheid binnen de
kerk **en** het stelt hoge eisen aan de
catechese.

Toch blijkt vanuit de **praktijk**, dat
er **aan** deze visie **ook** wel bezwaren

zitten. Ik noem hieronder **een** aantal knelpunten.

Organisatie van de catechese

Zoals gezegd stelt deze visie hoge eisen aan de catechese. Vanouds hebben **we** als gereformeerden altijd gezegd dat dat een **gezamenlijke** taak van gezin, **kerk** en school is. Maar **die drie zullen dan** ook onderling optimaal moeten functioneren en samenwerken, wil je deze visie **waar** kunnen maken. ik denk dat de huidige **situatie** zeker niet optimaal genoemd kan worden. Dat is alleen al te illustreren aan de te behandelen leerstof.

In 1985 is een congres gehouden, dat ten doel had door **te spreken** over de onderlinge afstemming van catechese, onderwijs en jeugdwerk. Op dat congres bleken velen de **mening** toegedaan, dat de catechese zich vooral moest concentreren op de catechismus. Daarnaast zouden NGB en Dordtse Leerregels dan meer in het godsdienstonderwijs ter sprake kunnen komen. Nu heeft dat **congres** geen echte afspraken gemaakt op dat punt. Maar er is **nadien** vaak wel in die richting **ge**werkt. De catechismus-methode 'Ik geloof' **concentreert zich** inderdaad op **de catechismus** (maar betreft daar wel regelmatig **elementen** uit de andere **belijdenisgeschriften** bij). En voor het godsdienstonderwijs is **door** ds. C. Bijl een leerboek geschreven **over & NGB (LR-ren geloven)**. En op **een** enkele scholengemeenschap **fungeert** zelfs **een** werkboekje bij de Dordtse Leerregels.

Maar van een **echte** afstemming is in de praktijk nauwelijks sprake. Ik heb eens willekeurig wat navraag **gedaan** bij enkele mensen die bij dit onderwijs **betrokken** zijn. Het bleek, dat diverse **godsdienstleraren** niet **uitgingen** van de genoemde afstemming, of zelfs niet op de **hoogte** **waren** van de overwegingen van dat congres (dat laatste geldt **trouwens** ook voor heel veel dominees). Er zijn zodoende veel leerlin-

gen die het voortgezet **onderwijs** verlaten, zonder daar ooit de NGB of de **Dordtse Leerregels** te hebben gezien. (En dat geldt **zeker** voor leerlingen die geen gereformeerd **onderwijs** volgen!) Ook op catechisatie komen ze niet meer uitgebreid aan de orde.

Bet resultaat van **een** en ander is, dat veel **belijdeniscatechisanten** nog met **een** aantal blinde vlekken in hun kennis rondlopen. Na de geloofsbelijdenis wordt vanuit **& kerk** meestal niet meer structureel voorzien in het **invullen** van die blinde vlekken.

Kortom: de organisatie **van** de catechese is op dit moment zodanig, dat we het niet echt meer waarmaken dat een catechisant de Drie Formulieren van Enigheid heeft **door**gewerkt (of kan **doorwerken**).

Didactiek

Nu is trouwens direct de vraag te stellen of dat laatste wel **zo** nuttig en effectief is. Wie op catechisatie **alle drie belijdenisgeschriften wil doorwerken**, zal dat haast alleen maar **klaar krijgen** door het onderwijs **op te zetten** vanuit de tekst. Dat is natuurlijk de **klassieke** manier van catechiseren. Je werkt de tekst door met de leerlingen en al **verklarende** geef je van **daaruit** het onderwijs inhoud. Maar terecht is tegen die didactiek veel bezwaar **gekomen**.

Er is nog een ander didactisch bezwaar. Wie werkelijk de tekst van de formulieren van enigheid wil doorwerken en daarin ook het doel van de catechese **zoekt**, zal **zeer** hoge eisen **moeten** stellen aan kennis en inzicht van de catechisanten. **Er** worden nogal wat beslissingen genomen in de belijdenisgeschriften die om een behoorlijk inzicht vragen. Wil de catechisant min of **meer** in staat **zijn** om daar **verantwoord** ja op te zeggen, dan zal de catecheet nauwelijks verder **kunnen** komen dan het werken aan **kennis- en inzichtdoelen**. **Maar** vanuit de **onderwijsdidactiek** hebben we nu juist geleerd dat er **ook** **doelen**

zijn, die te maken hebben met vorming, met het ontwikkelen **van een** houding. En **we** zijn er **toch** met elkaar **van** overtuigd, dat we die bij de catechese **nooit** mogen verwaarlozen. **Ze zijn** juist essentieel om de kinderen te helpen ook **'er naar te gaan** leven'.

Daar komt nog een ander element bij. Als **we kijken** naar de catechisanten, zijn er **ook** heel wat kinderen voor wie het eenvoudig teveel gevraagd is **om echt** bekend te zijn met de **belijdenisgeschriften**. **Het** ligt gewoon niet in hun vermogen. En toch geloven we, dat ook zij hun **eigen** volwaardige plaats in de gemeente **mogen innemen**.

Kortom: **ook didactisch** gezien **kunnen** we het niet waarmaken, dat de catechisese **heenvoert** naar het onderschrijven van de Drie Formulieren van Enigheid.

Je de belijdenis eigen maken

Vanuit de kerkelijke praktijk wil ik nog een ander bezwaar noemen. **Het** komt nogal eens voor, dat mensen na hun geloofsbelijdenisplotseeling voor ingrijpende vragen **komen** te staan, waar ze niet meteen uitkomen.

Dat **heeft** onder **andere** te maken met de leeftijd waarop wij **vaak** belijdenis d m . **Voor** velen is dat inderdaad **rond & 18 jaar**. En **vaak** vindt de geloofsbelijdenis **ook plaats aan het** eind **van** de schooltijd. Dat betekent, dat veel jongeren vlak na (of vlak voor) hun geloofsbelijdenis het huis uit gaan. De vertrouwde **omgeving** van school en thuis valt weg. Daarmee valt **soms** ook een belangrijk gedeelte van de **geloofsomgeving** weg.

In die **tijd** **kom** je niet zelden voor allerlei nieuwe dingen te staan. Je studie confronteert je met kritische vragen en **twijfels**. Maar ook **wanneer** je als **werkende** jongere je plaats **zoekt** in de maatschappij, kan de ontmoeting met ongelof en tegenstand **soms** heel **direct** zijn. Daar kan **een bedreiging** van uit-

gaan, maar **ook** een **heel aantrekkelijke** uitnodiging. **Beide kunnen** je in een crisis brengen.

In zulke situaties **kunnen** er vragen opkomen die dieper reiken dan je tijdens je catechisatie-periode **voor** mogelijk hebt gehouden. Vragen die ook vaak **raken** aan de leer van de kerk.

Maar juist in die situatie **maken** kritische jongeren het nog wel eens mee, dat de ambtsdragers hen aanspreken op hun belijdenis. 'Je hebt toch belijdenis gedaan?' Als je ouderling of dominee dat **zegt**, is dat natuurlijk **waar**. En daar **mogen** we elkaar **ook op** aanspreken. Maar regelmatig blijkt dan dat ieder zich daarbij iets anders heeft voorgesteld. Voor veel jongeren is dat niet zelden **een** ontuchtering. Ze hebben hun geloofsbelijdenis helemaal niet beleefd als een definitief ja op de **belijdenis** van de kerk. Maar sommige **ambtsdragers** gaan er (eventueel stilzwijgend) vanuit, dat je toch werkelijk de belijdenis van de kerk hebt onderschreven en dat je daar dan **voor** moet stam. Geloofsbelijdenis is immers de afsluiting van de catechese. (Op de achtergrond kan **soms** ook een rol spelen, dat **voor** sommige ambtsdragers kritische vragen bij de belijdenis moeilijk te verteren zijn.) In de praktijk blijkt dus, dat er ook na je geloofsbelijdenis **vaak** nog ruimte nodig is om je die belijdenis 'eigen' te maken'. Je bent er nog niet klaar voor om de drie formulieren echt van harte en bewust te onderschrijven.

Geloofsbelijdenis is geen afronding

Vanuit de genoemde bezwaren concludeer ik, dat **we** het **niet(meer)** waar maken dat de openbare geloofsbelijdenis een volmondig onderschrijven van de Drie Formulieren van **Enigheid** betekent. Nu denk ik, dat in de praktijk de meeste mensen voor zichzelf allang die conclusie getrokken hebben. Menig ouderling zegt dat ook met zoveel woorden tegen de catechisant

die belijdenis wil doen: 'Denk er **maar** goed aan, dat je hiermee niet klaar **bent**. **Nee**, het begint pas'. Dat is **een** wijs woord bij je geloofsbelijdenis. Je geloofsbelijdenis is geen diploma voor een volleerd gelovige.

En toch is **het vreemd**, dat we in de praktijk de geloofsbelijdenis wel beschouwen als een afsluiting. Allereerst wordt de catechese afgesloten (met een **soort** examen). Menig **belijdeniscatechisant** constateert dat **hij** vervolgens in een diep gat valt, als het wekelijkse onderwijs wegvalt. Maar bovendien gaat iedereen er **toch** vanuit, dat je als belijdend lid staat en **kunt** staan voor de keus die je hebt gemaakt. Kennelijk is het **nodig**, dat de **kerk** **het** wat duidelijker met zoveel woorden **zegt**: geloofsbelijdenis is geen afronding. Maar dan moeten we daar **ook** verdere conclusies uit trekken.

Belijdenis-doen in leerlingsituatie

Geloofsbelijdenisdoen is geen diploma voor volleerd gelovige. Maar dan **moeten** we ook erkennen, dat we belijdenisdoen in een **leerlingsituatie**. Dat heeft gevolgen voor je **instemming** met de leer van de **kerk**. De catechese heeft in dit opzicht een eerste kennismaking met de leer van de **kerk** geboden. Openbare geloofsbelijdenis wil dan **zeggen** dat de catechisant er op **vertrouwt**, dat die leer van de **kerk** in overeenstemming is met de Bijbel. Deze visie is overigens niet nieuw. In feite is ze alle eeuwen door regelmatig verdedigd in **verband** met de kerkelijke catechese. Op deze manier **wordt** de catechese sterk ontlast. Je hoeft niet de complete leer van de **kerk** doorgewerkt te hebben, inclusief **een** afsluitend examen. Grondige **kennismaking** met de hoofdzaken kan dan op een uitvoerige en didactisch verantwoorde manier **plaatshebben**. De keerzijde **daarvan** is wel, dat deze visie nogal wat verplichtingen schept. Een **echte** belijdeniskerk

moet ook na de openbare geloofsbelijdenis garanties scheppen voor een hartelijke instemming met de leer van de kerk. Als je belijdenis doet, spreek je uit dat je vertrouwt dat de leer van de **kerk** in overeenstemming is met de Bijbel. Maar dat vertrouwen heeft natuurlijk **nog wel** bevestiging nodig. Dat vraagt in de eerste plaats om voortgaande catechese. En uiteraard speelt de catechismusprediking hier **ook** een rol.

De achtergrond

Uiteindelijk blijkt er **nogal** wat vast te zitten aan die simpele vraag: Wanneer doe je belijdenis? Onze **kerkelijke praktijk** **vertoont** hier een paar **knelpunten**. Mijns inziens speelt hier op de achtergrond mee **welke** plaats de openbare geloofsbelijdenis inneemt. Aan de ene kant verbinden **we** die nl. **met de doop**. Aan de andere kant met de toelating tot het Heilig Avondmaal. Terecht hebben we **altijd** die beide verbindingen gelegd. Vandaar dat catechese **vaak** beschouwd wordt als **een begeleiden van** doopleden op weg naar de viering van het Heilig Avondmaal. Toch **denk** ik, dat je die **verbinding ook te strak** kunt leggen. En juist dan treedt er **spanning** op. Daarover hoop ik volgen de **week** te schrijven.

'...volgens zijn gewoonte...'

Lukas 4 : 16

'Wie is er aan de beurt om op te passen?'

'Ik!'

'Ik!'

'Forget it! Ikke!!'

Alle drie kijken ze mij aan met hun eerlijkste ogen. Niet erg eerlijk dus. Alleen een reconstructie, Herr Derrick waardig, kan duidelijkheid verschaffen. Henkjan blijkt aan de beurt te zijn. Hevig teleurgesteld maken Arjen en Tiemen zich kerkklaar.

Ze hoeven mijn preken niet. Thuis niet en op de kansel niet. O zeker, straks bij het toetje zullen zij op moeders vraag: 'wie weet er nog iets van de preek' er een vriendelijke opmerking over maken. Op een toontje dat mij doet huiveren als ik vooruit denk aan de jaren van hun puberteit. Ja, zij weten er nog wat van, maar veel liever waren ze thuis gebleven.

Kan ze geen ongelijk geven. Ging mij vroeger net zo. Gelukkig ben ik de oudste thuis, en was er bijna altijd wel een baby om op te passen. Wij waren thuis met ons elven (all in).

En zát ik in de kerk, wat dééd ik er dan? Orgelpijpen tellen in de Groninger Noorderkerk, eindeloos. Of de logistieke problematiek doorrekenen, die wordt veroorzaakt door twee pepermunten en drie punten. Peperpunten...

Het is Lukas' schuld. Hij veroorzaakte deze mijmeringen. Ik las bij hem: '...En Hij ging volgens zijn gewoonte op de sabbatdag naar de synagoge'.

Jezus in de kerk. Een Jodenkerk, maar dat maakt hier geen verschil. Soms voerde Hij er het woord.

Maar dat zal niet gelden van zijn jonge jaren. En ook later, twintig, vijfentwintig, négenentwintig jaar oud, zal hij niet elke zaterdag hebben gesproken. Het is zelfs mogelijk dat Hij tot zijn dertigste zijn mond helemaal niet heeft opengedaan.

Ik zie Hem gaan, lange jaren. Ik zie Hem zitten, luisteren naar de oude Rabbi Mosje en naar kandidaat Jakobus. Geen orgelpijp om Hem af te leiden, terwijl kandidaat Jakobus daar toch altijd veel aanleiding toe geeft!

In ernst: denk eens na over de consequenties van die woorden 'volgens zijn gewoonte'. Onlangs, op, een vrije zondag, hoorde ik iemand op een preek reageren met de woorden: 'Wat een snertverhaal!' Eerlijk gezegd, hij had niet helemaal ongelijk. Het was soep met ballen, van het soort dat ik helaas zelf ook wel ook wel zal hebben geserveerd. Toen moest ik opeens aan Jezus denken. Naar de synagoge gaan, dat was vaste prik voor Hem. Wat zal Jezus veel slechte preken hebben gehoord. Oh, ik ga er graag vanuit dat Hij ook wel eens aange-naam getroffen zal zijn geweest. Maar ik weet zeker & er onder lezers van dit stukje niemand is, die zo feilloos de zwakke plekken in een preek weet te onderkennen als Jezus toen. Slecht gebrachte preken, preken zonder gevoel voor wat een timmerman zoal bezighoudt. Om nog maar niet te spreken van het feit dat Hij aan zichzelf voorbij gepreikt zag, dat de boodschap over de lijdende Messias niet werd onderkend. En wat denkt u

van de keren dat Godsdienst werd vertaald naar zelfbevestiging. Wat toch weer van een heel andere orde is dan het geen-boeiende-spreker zijn.

Maar goed, saaie sprekers, kwaai sprekers, Jezus kwam ter synagoge volgens zijn gewoonte.

Op een of andere manier wist Hij door de vormen heen te kijken, en daarachter een ontmoeting met zijn Vader te zien. En dus bleef Hij komen. Met gewoontes moet je uitkijken. Maar deze gewoonte van Jezus kan je volgens mij alleen tot je schade negeren. Als Hij bleef komen, wie ben ik dan om weg te blijven.

Weet u wat ik ga doen? Ik ga dit vers van Lukas uit mijn hoofd leren. Ik ga het, als volgens de prediker de tijd er voor is gekomen, aan mijn jongens vertellen.

At die tijd moet ik maar flink mijn best doen, om actueel, boeiend, gedreven, origineel, exegetisch verantwoord, Christocentrisch, heils-historisch en wat heb je nog meer, te preken. En op vrije zondagen moest ik ook maar gewoon blijven gaan.

Tenslotte zit Hij er nog steeds, kan ik dan mijn plaatsje openlaten?

Wandelen met God

Het is een virus. Je komt er mee in aanraking, zonder dat je het weet. En het gaat er mee als met griep. Heeft die je eenmaal te pakken, dan ga je eraan. Je merkt het pas als je gevelde bent. Geen huis, geen leeftijd, geen positie is veilig. Ouden, jongeren, mannen, vrouwen, invloedrijken en kansarmen, ze zijn allemaal even vatbaar. Het afweermechanisme wordt sterk bepaald door de cultuur waarin je leeft. Er is maar één middel dat een mens immuun maakt: vroomheid. Het wordt op de markt gebracht onder vele namen en in vele soorten, die overigens in wat voor verpakking en onder welke merknaam ze verkocht worden, alle direct te herkennen zijn aan de geur van 'vreemdheid': godsvrucht, ootmoed, bescheidenheid, bezonnenheid, zelfbeheersing. Geen van deze artikelen is los verkrijgbaar. Ze worden ook niet in potjes verhandeld. Je kunt ze niet in tabletvorm innemen. Ze zitten als het virus zelf in de lucht die je inademt. Of niet. En dan nog, ineens heeft het virus weer toegeslagen, zonder dat je het weet. Zelfbedrog.

Voorbeeld 1

Hij stond boven op het dak. Machtig uitzicht. In de verte de rivier. Naar een andere kant de grootse gebouwen. De zon scheen er over heen en zette alles in een gloed. Brede wegen. Het verkeer. Grootse architectuur. Kunstwerken. Wat een uitzicht. Wat een schitterend panorama. waar je ook keek, je werd getroffen door schoonheid, kracht en welvaart. Dat alles was mee tot stand gekomen door zijn impulsen. Sterker: zijn beleid had de basis gelegd voor deze schitte-

ring. Zeg maar rustig: het was het resultaat van zijn werk. Daar kon je met recht trots op zijn. Dat was hij dan ook. Wat was daar mis mee?

Hij sprak. Een mens in zijn trots wil graag applaus. Als niemand iets zegt, gaat hij zich zelf toespreken. Zelfs hardop. Dit is het grote Babel dat ik gebouwd heb. Wie het leest in Daniël 4 voelt het aankomen. Dit kan niet goed gaan. Je begrijpt het niet, dat de man zelf dat niet in de gaten heeft. Hij is hét voorbeeld geworden van zelfoverschatting. Van zelfbedrog. Het is haast iets psychotisch. Hij raakt volstrekt het zicht op de proporties kwijt. De werkelijkheid en zijn wereld kloppen niet meer. Hij kijkt op macht. Hij is ver-slaafd.

Zijn zelfbeeld bedriegt hem. Naast hem telt niemand meer. Boven hem al helemaal niet. Hij stijgt hoger en hoger. Tot hij valt. Wel vallen moet. De stem van God valt hem. Een stem. Een woord. Meer niet. Dat zet hem op zijn plaats. Tot hij zijn plaats kent en erkent. Toen pas was de ban verbroken.

Voorbeeld 2

Een paar hoofdstukken verder vinden we weer zo'n voorbeeld. Belsassar. Hij houdt een feest. Dat gaat de hele nacht door. Ze gaan uit hun dak. Mateloos. Eindeloos. Alsof er niets anders meer is. Je ziet het aankomen. Maar niemand heeft op dat feest nog de ogen open. Daar zien ze kennelijk niets. De vijanden liggen voor de muren van de stad. Maar de koning laat drank aanrukken. En vrouwen. En tenslotte de bekers van een overwonnen god uit Jeruzalem. Dat

geeft een extra kick: drinken uit de bekers van Jahweh. Ze komen in een roes. Ze hebben geen enkel zicht meer op de werkelijkheid. Ze zijn ver-slaafd. En alles eindigt met die ene schitterend opgebouwde zin, waarin de roes stuk breekt op de werkelijkheid: in diezelfde nacht – ja in diezelfde nacht – werd Belsassar – ja wat? – de koning der Chaldeeën – en nu is de spanning op zijn hoogst – gedood.

Zelfbedrog

Twee voorbeelden, genoemd in een artikel van ds. Douwe Wouters, die zoveel bekendheid gekregen heeft door zijn niet aflatende strijd tegen de verslaving in allerlei vormen. Ik citeer een gedeelte van een artikel van hem in het kwartaalblad over verslaving en kerk *Meeleven* (96/1, uitgegeven door de Stichting De Regenboog te Amsterdam).

'Hoe kon het gebeuren dat beide koningen zo'n vertekend beeld van de werkelijkheid hadden? Het is haast niet te geloven dat Nebukadnezar geen enkele zelfkritiek en zelfspot had. Iedereen die het verhaal van Daniël leest, ziet ogenblikkelijk waar de koning zijn grenzen overschrijdt, maar Nebukadnezar zelf ziet niets. Het verhaal van Belsassar is even merkwaardig. Hoe is het mogelijk, dat hij zo'n enorme inschattingfout maakt en het feest laat doorgaan, terwijl de vijanden de stad binnendringen? Dat dat verkeer aflopen moet voelt iedereen aan, maar Belsassar voelt helemaal niets. Voor hem telt maar één ding: The show must go on. Onbegrijpelijk... Dat is zelfbedrog voor de buitenstaanders meestal'.

Zelfbedrog, ja **wat** is dat? **Waar** begint het mee? Met het niet opvangen van de juiste signalen en het filteren naar eigen keuze van de opgevangen **signalen**. Een **verkeerde** **kijk** op de werkelijkheid Een inschattingsfout in het begin. Het zoeken en **oproepen** van bevestiging bij anderen. De keuze van raadgevers en vrienden. En aan het eind van deze weg is de vertekening tot taal. En het lijkt erop of **er geen** **weg** meer **terug** is. Het is haast psychotisch: het zelfbedrog bevestigt zich zelf. Goed **is** wat **goed** gevoeld wordt. Tenslotte de kick. Slecht is wat de kick belemmert. Zo **begint** verslaving. En daar komt ze tenslotte terecht. Wat voor verslaving het ook maar is. Het is een gevolg van het **virus zelfbedrog**, dat heel klein begint. Altijd.

Er zijn veel dingen die **een** kick geven. Ga maar na. Nebukadnezar kicke op macht. Belshazzar onder meer op drank. Hun onderscheidingsvermogen **werd** aangetast. De zelfoverschatting werd grenzeloos. De onderschatting van de werkelijkheid **maakte ze reddeloos**. Dat deed de **kick**.

ik citeer nog eens Wouters. 'Bij chronisch gebruik van alcohol en **andere** drugs, zoals heroïne, verdwijnen onlustgevoelens. De **druk** om aan het verwachtingspatroonte **voldoen**, om **verantwoordelijkheid** te dragen, en netjes in het gareel te lopen, valt weg. Dat geeft **een** lekker relaxed gevoel. Omdat de onlustgevoelens terugkeren als de alcohol of de dope **is uitgewerkt**, is het belangrijk dat er steeds **een** voorraadje achter de hand **is**. Zo ontstaat een voortdurende pendel van de onlustgevoelens naar de euforie, en weer **terug**. **Van** de leegte, de kou, de meedogenloosheid van **het** naakte **bestaan** via een hoeveelheid drank of een shotje naar de hof van Eden, en terug. Via de volgende dosis opnieuw naar het paradijs, een tik-tak bestaan zonder eind.' Dat is de **kick**.

De kick

We kenden dit woord al lang. **Het** **was** de 'aangename emotie ten gevolge van een bepaalde ervaring' (Van Dale). Iedereen kon een **kick** ergens van krijgen. En wat was daar mis mee? Maar er staat nog iets in de grote Van Dale: het is ook de aangename emotie 'tengevolge van het gebruik van een stimulerende **stof**'. En **weer** kun je vragen, wat daar mis **mee** is. Koffie hoort er bij en **thee** ook. Nicotine en sherry. Daarna komt **ook** de dope. We gebruiken nogal **wat** stimulerende stoffen. Allemaal. Niemand **die zegt dat daar wat mis** mee **is**. Er is **een** glijdend gebruik van stimulerende middelen. Er is geen grens tussen zwart en wit. Roken, drinken en blowen. Nicotine, alcohol en dope. En nog wel meer.

Gedicht

In hetzelfde blad waaruit ik een paar citaten gaf staat een gedicht, waaruit ik **ook een aantal** regels citeer.

*Het meest bedriegen mensen zich zelf
wanneer ze jong zijn, nog niet volwassen,
wanneer ze nog niet weten
wie ze zijn en wat ze willen,
zich kleden en zich gedragen ah
navolgers
van idolen en trendsetters.
Hoe onzeker zijn ze, hoe kwetsbaar,
hoe afhankelijk van hun opvoeders,
die dikwijls willen wat zij niet willen
en die opbouwen wat zij het liefst
willen afbreken*

*O God,
ook in zogenaamde gelukkige gezinnen
kunnen mensen zich zelf bedriegen
Wanneer ze niet meer eerlijk kunnen zijn
naar hun partner, hun kinderen
Wanneer ze niet meer kunnen praten
over wat hen werkelijk dwars zit
terwille van de lieve vrede.*

W.L. de Graaff

Nieuw uitgekomen

Een aantal gedichtenbundels:

Sst, ik ga bidden, kindergebeden,
door Lenze L. Bouwers. Uitgeverij
Kok Voorhoeve, f 12,50 (44 blz.).

De nacht gaat weer voorbij, door
Nel Benschop. Uitgeverij Kok
Kampen, f 14,90 (48 blz.).

Een parel in Gods hand, door Anne
van der Zee. Uitgeverij Brede-
wold Wezep, f 15,- (36 blz.).

Te vol om te dragen, door Rijnne
van der Kaaden. Uitgeverij De
Schans Werkendam, f 14,75 (48
blz.).

HET MONOPOLIE VAN DE PREDIKANT

K. Harmannij

Achtergronden

Een predikant heeft een ruime bevoegdheid: er zijn geen ambtelijke taken die wel door een ouderling of diaken, maar niet door een predikant mogen worden verricht.

Tegelijk geldt in onze kerkelijke praktijk wel het omgekeerde: er zijn ambtelijke taken die wel door een predikant, maar niet door een ouderling of diaken mogen worden uitgevoerd. Met name is dan te denken aan het houden van een preek, het bedienen van de sacramenten, en (tot voor kort) het uitspreken van de zegen in de eredienst. De predikant heeft in deze zaken een zeker monopolie.

Is dat terecht?

Niet verplicht

Artikel 30 NGB lijkt in deze richting te spreken als het aan de ouderlingen en diakenen geen speciale taak opdraagt, maar aan de predikanten wel: zij zijn er om Gods Woord te prediken en de sacramenten te bedienen. De anderen dus blijkbaar niet, zou je kunnen zeggen.

Toch is deze indruk onjuist. Dat de belijdenis van de predikanten wel een taak noemt en van de ouderlingen en diakenen niet, heeft immers te maken met het verschil in bijbelse fundering van deze ambten: het predikantenambt is gebaseerd op de noodzaak van het werk dat hij moet doen, terwijl we van ouderlingen en diakenen wel weten dat ze er moeten zijn, maar minder goed wat ze precies moeten doen.

Ondertussen zegt de belijdenis wel dat ouderlingen en diakenen met de predikanten een kerkeraad moeten vormen. Dat laat in ieder geval de mogelijkheid open dat ze de predikant zullen ondersteunen in zijn werk, en zo nodig ook bepaalde werkzaamheden van hem kunnen overnemen. Een predikant mag wel alles, maar hoeft niet alles. En alles wat behoort tot de taak van de predikant, is daarmee niet bij voorbaat verboden terrein voor ouderlingen en diakenen.

Ook de Bijbel geeft ons geen grond om bepaalde taken beslist alleen aan de predikant toe te wijzen. Opmerkelijk is bijvoorbeeld het optreden van der zeven mannen die in Handelingen 6 zijn aangesteld om 'de tafels te menen', en dat in onderscheid van de apostelen, die

zich zullen wijden aan 'de bediening van het woord'. Wanneer er echter vervolgingen losbreken, zien we tenminste één van hen, Filippus, op pad gaan om te preken en te dopen (Hand. 8). Daar was hij niet voor aangesteld. Maar hij doet het wel. En de apostelen vinden het prima: ze sturen zelfs een afvaardiging naar Samaria om dit werk van Filippus te ondersteunen.

In de eerste brief aan de Korintiërs schrijft Paulus over Apollos als een collega in de bediening van het woord (1 Kor. 3). Toch krijgen we uit Handelingen 18 niet de indruk dat Apollos voor dit werk een ambtelijke opdracht had ontvangen: er wordt alleen gezegd dat hij voor zijn reis naar Korinte een goede attestatie meekreeg van Efeze.

In 1 Korintiërs 1 zegt Paulus blij te zijn dat de meeste gemeenteleden niet door hem, maar door anderen zijn gedoopt. In dezelfde brief schrijft hij over de avondmaalsvieringen in Korinte, die ook in zijn afwezigheid waren doorgegaan. Maar we merken niets van speciale predikanten in Korinte die deze sacramenten hebben bediend.

Wel gepast

Toch hoeven we uit dit alles niet meteen de conclusie te trekken dat de kerk al deze zaken dus maar vrij moet laten: alsof iedereen die zich gedrongen voelt om te preken, te dopen of het avondmaal te bedienen, dat ook maar moet gaan doen. Want het zal toch niet voor niets zijn dat de Here ambtsdragers aan de gemeente geeft. Hij brengt daarvoor een zekere ordening aan in het kerkelijk leven, die wij in onze kerkelijke praktijk niet overboord

mogen zetten. Juist in de al genoemde brief aan de **Korintiërs**, waarschuwt Paulus scherp tegen wanordelijke **toestanden** in het kerkelijk leven als iedereen **alles** wil doen.

Bovendien werkt een ambtelijke **structuur** mee aan de goede **kwaliteit** van het kerkelijk leven: bij de benoeming van ambtsdragers dien je er **immers** op te letten of de Here hen voor die taak geschikt heeft **ge**maakt (Hand. 1 : 21-26, Hand. 6 : 3, 1 Tim. 3 : 10).

We **doen** daarom niet verkeerd als wij in onze kerkelijke praktijk afspreken om bepaalde **kerkelijke** handelingen alleen te laten verrichten door bepaalde ambtsdragers. **Daarmee** voorkomen we dat er in de eredienst gedrang ontstaat bij de microfoon. We kunnen er zo **ook** beter op **toezien** dat er vanaf de **kansel** geen **serie interessante ideeën** wordt verkondigd, maar alleen een getrouwe weergave van Gods eigen Woord. Verder voorkomen we **op** die manier dat doop en avondmaal op een slordige manier worden gevierd.

Maar ook niet meer dan dat

Het blijft daarbij echter belangrijk om te **benadrukken**, dat dit **een** kerkelijke afspraak is en geen bijbelse eis. Dat is vooral **van** belang wanneer er gevraagd wordt om wijziging van dergelijke afspraken. Bijvoorbeeld als er gevraagd wordt om wijziging van de regel dat alleen predikanten de zegen zullen uitspreken.

Het werkt namelijk vertroebelend als **men** de **indruk** wekt dat op zo'n vraag slechts één **antwoord** mogelijk is, hetzij **toestemmend**, hetzij afwijzend. De synode van Heemse 1984 heeft laten zien dat dit onherroepelijk tot een patstelling leidt. Deze synode deed dan ook de merkwaardige uitspraak dat voor beide standpunten wel veel argumentatie was aangedragen, maar geen bewijs (Acta, art. 70). Dat zegt niets over de bekwaamheid

van de mensen die deze **argumentatie** hebben aangedragen; het **zegt** wel **veel** over het **onderwerp**. Het is een onderwerp waar de Bijbel geen bindende voorschriften **voor** geeft. Het is **een onderwerp waar de kerk zelf invulling aan kan geven**. Uiteraard moet die invulling passen in het **raam** van wat we wel uit de Bijbel **weten**, maar dan blijft er nog genoeg vrijheid over.

Samenhang gewenst

Die vrijheid kunnen we dan **gebruiken** om te zorgen dat we afspraken krijgen die intern **een** duidelijk geheel vormen. Het werkt immers verwarrend wanneer we **voor** een vergelijkbare zaak heel verschillende afspraken maken.

Concreet: het werkt verwarrend wanneer we over het uitspreken van de zegen in 'leesdiensten' een besluit nemen dat niet strookt met eerdere besluiten over de bediening van de sacramenten in dergelijke 'leesdiensten'.

Dat is immers het geval geweest op de **synode van Ommen** 1993. Deze synode **heeft** gemeend veel problemen te kunnen omzeilen door te kiezen **voor** een geïsoleerde aanpak van één probleem: hoe moet het met de zegen als er geen predikant is? Waarbij de synode dan kwam tot de uitspraak dat de **zegen** ook in een dienst zonder predikant ongewijzigd uitgesproken mag worden. Die uitspraak is, als zodanig, weinig verrassend. Want dat had de synode **van Heemse** ook al gezegd: je kunt niet bewijzen dat het niet mag. Dus mag het **wel**. **Je kunt** echter evenmin bewijzen dat het verplicht is om het ook werkelijk te doen. Je zult dus zelf, in goed kerkelijk overleg, tot een beslissing moeten komen over de praktijk die je vanaf heden zult volgen. Maar dan is het wel wijs om aan te sluiten bij andere bestaande afspraken, **bijvoorbeeld** de afspraak over de bediening van de sacramenten. En dat is op de **synode van Ommen** niet gebeurd.

Wie **immers** de argumenten **van** deze synode nagaat, merkt al gauw dat deze zonder problemen zijn toe te passen op de bediening van doop en avondmaal in diensten zonder predikant. Ook dan geldt dat een eredienst zonder predikant **even-goed** eredienst mag heten. En ook dan geldt dat h a 'de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de gezamenlijke oudsten' genoemd **kan** worden, dat de sacramenten worden bediend. En ook dan geldt dat de gemeente, **ook** al is er geen predikant, toch 'mag uitgaan **van** de realiteit dat haar Heer in de samenkomsten aanwezig is naar zijn belofte', zodat er wat dat betreft geen veranderingen **zijn** voor de viering **van** het avondmaal of de bediening van de doop (vergelijk de Acta, art. 40).

De synode heeft dit echter **niet** uitgesproken. Wellicht omdat het haar ook niet **was** gevraagd. Maar **het** was natuurlijk **te** verwachten dat anderen het er **wel** bij zouden **betrekken**.

Een ander punt dat in de besluitvorming van de synode van Ommen **niet** aan de orde komt, is de vraag **naar** het onderscheid **tussen** ambten, en het onderscheid tussen ambtsdragers aan de ene kant en gemeenteleden aan de andere kant. De synode heeft nu zonder meer uitgesproken dat iedere **voorganger** in de eredienst de zegen **kan** uitspreken. Het maakt niet uit of hij **predikant** is, of ouderling, of diaken, of **preeklezer** zonder bijzonder **ambt**, of student met preekconsent.

En inderdaad: Bijbel en belijdenis geven ons die vrijheid. **Je kunt** niet bewijzen dat hier iets gebeurt wat tegen Gods Woord **ingaat**. Maar we hebben als kerken natuurlijk wel onze afspraken, onze kerkelijke orde. En dan is het te weinig als je zegt: dit mag van de Bijbel, dus **doen** we het. Je bent toch **ook** aan de Here verplicht om elke afspraak een passende **plaats te geven** in het geheel van je kerkelijke regelingen.

Een weg uit de impasse

Er zijn tegen het besluit van Om-
men al veel bezwaarschriften inge-
diend. Daarbij zijn er die vragen
om de instelling van een studie-de-
putaatschap. Wie de gang van za-
ken op de synode van Heemse
heeft meegemaakt, zal daar mis-
schien niet zo gelukkig mee zijn:
daar lagen immers al twee studie-
rapporten.

Maar laten we het nu eens anders
proberen. Niet meer zoeken naar
wat volgens de Bijbel per se moet
of per se niet mag. Want dan kom
je niet verder: de Bijbel geeft ons
immers een ruime vrijheid. Maar la-

ten we de zaak praktisch aanpak-
ken: wat is in deze tijd, in onze om-
standigheden, een passende ambte-
lijke structuur? Wat is nuttig om
als bijzondere bevoegdheid aan de
predikant toe te kennen, en wat
kunnen we ook aan andere ambts-
dragers toevertrouwen, en wat kun-
nen we zelfs beter vrijlaten?

De zaak van de zegen in de ere-
dienst werd daarbij ervaren als
knelpunt. Hoe is dat knelpunt op te
lossen binnen de gegroeide kerkelij-
ke praktijk?

Wat dan in dit ene concrete geval
de regel wordt, is eigenlijk maar
bijzaak. De hoofdzaak is, dat we
als kerken tot een geheel van af-

spraken komen die passen binnen
de Bijbelse vereisten, zoals die zijn
vastgelegd in de belijdenis. Afspa-
ken die verder zoveel mogelijk aan-
sluiten bij andere bijbelse gege-
vens, die wel niet dwingend zijn,
maar zeker een vingerwijzing kun-
nen geven (Hand. 6, 1 Tim. 5 en
dergelijke teksten). Afspraken voor-
al, die ondersteunen wat de ~~Heer~~
van de kerk bedoelde met de instel-
ling van de ambten: de verdere ver-
breiding van zijn evangelie, de
doorwerking van zijn genade in de
gemeente. Afspraken die onderling
een duidelijk geheel vormen, zodat
er goed mee te werken valt in de
kerkelijke praktijk.

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- of andere

schade dreigt, is het maar het beste als
uw kerkelijke eigendommen bij
Donatus zijn verzekerd. Gewoon,
omdat Donatus in de praktijk bewijst
er te zijn wanneer Donatus het meeste
nodig is! Bij calamiteiten van welke
omvang en aard dan ook. Op basis van
of maat gesneden voorwaarden.

50% premierestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus
kiezen voor verantwoorde bestedingen.
Jaarlijks wordt de winst van Donatus
in de vorm van premierestitutie terug
betaald. In de afgelopen 10 jaar
bedroeg deze premierestitutie gemid-
deld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus, - een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En dat
betekent dat de leden samen de kracht
van Donatus bepalen. Een gemeen-
schapsgedachte die er inmiddels toe
heeft geleid, dat er ruim 75% van alle
kerkgebouwen in Nederland bij
Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk
gesprek met één van onze adviseurs.
Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.a., Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073-612 21 66

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door
overmaking van de kosten
op postrekening 40 60 40
t.n.v. De Reformatie-Goes,
onder vermelding van jaar-
gang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl.
porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: j 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het be-
drag wordt uw bestelling
per omgaande uitgevoerd.

ANDERE SCHAPEN – NIET VAN DEZE STAL' 3

C.J. Haak

Evangelisatie en zending

*In twee vorige bijdragen spraken we over **geen andere goden**, een boek van de godsdienstfilosoof van de VU, dr. H.M. Vroom. We stelden vast dat hij met grote kennis van zaken indringende kritiek levert op andere godsdiensten. Tegelijk kwamen er ook vragen los over het christelijk geloof zelf. Is er wel zo'n scherp en absoluut verschil als we altijd dachten? Zijn er geen overlapping in de waarheid, en bedoelen ook anderen niet God te dienen?*

Evaluatie

In een eerste evaluatie stelden we dat bij de 'overlappende waarheid' van Vroom de bijbelse roep tot bekering is vervangen tot een aanbieden van **meer** inzicht. In dit slotartikel starten we met **een** tweede punt, namelijk de **bemoeienis** van God met de wereld en hoe het heil ervaren wordt (2). Daarna **bespreken** we de aanstoot van het kruis (3) en het belang van de dialoog (4). We ronden dan af met de vraag of het christendom beter is dan de andere religies (5).

2. De bemoeienis van God met de wereld en de ervaring van het heil

Een ander punt is de bemoeienis van **God** met alle mensen. Vroom is er **van overtuigd** dat vele moslims God kennen en zonder de kennis van Christus Hem als intens Liefdevol hebben ervaren.² Dat ligt in de lijn van het O.T. die ook gelovigen buiten de kerk en Israël er-

kent. **Gods** zorg gaat volgens Hand. 14 : 17 over alle volken. Elke religie laat iets zien van het zwijgende werk van **God**, **zegt** Vroom in navolging van J.H. Bavinck.

* Heilige heidenen?

Deze opmerkingen **poneren** **meer** dan met zekerheid te **zeggen** is. Over de 'heilige heidenen' in het Oude Testament valt veel meer te **zeggen**. Belangrijk is wel te ontdekken wat de **leesrichting** van het OT is. Vanuit de **schriftkritiek** is Melchizedek bijv. niet **meer** dan een dienaar van de god El, die dan door Abraham geclaimd wordt als Jahwe. Vanuit de Bijbel zelf is hij echt een – voor ons **mogelijk** onverwacht – priester van de enige allerhoogste **God**. Die hoeft niet ingepalmd te worden voor Jahwe, want dat is Hij **al**.

Van mensen als Jethro, Ruth, Naäman mag gezegd worden dat ze **of** God al kenden vanuit zijn openbaring in het **paradijs**, **of** dat ze **tot** geloof in God kwamen, door de om-

gang met de gelovigen. Iemand als Bileam had wel ontmoetingen met God, maar bleef een verstokte ongelovige, die tegen zijn wil Gods grootheid moest profeteren. We moeten in de beginperiode **van het** OT nadrukkelijk rekening houden met de overgebleven **kennis** van God uit de **traditie** van de gelovigen na Noach. Die kennis is uiteraard **steeds** verder achterop **ge**raakt. Met die 'heilige heidenen' valt het dus, helaas, nog al tegen. Je **kunt** daaruit geen conclusies **trekken** over de reikwijdte van Gods heil, **buiten Israël** van **toen** en de kerk van nu.

* **Ervaring** van gaddelijk heil
Hebben **mensen** dan niet Gods goedheid en inzicht ervaren, vraagt Vroom. Zeker wel, volgens **Hand.** 14 : 17. **Welk** ander heil moeten ze ervaren dan Gods heil, **zegt** Vroom terecht.³ Dat is de werking van de zgn. algemene openbaring of manifestatie van God. Daaruit concludeert Vroom dan dat al die afgodendienaars toch uiteindelijk **Gód** **bedoelden**. **Gód** **was** de werkelijkheid achter de vele beelden, niet **brahman**.

Daarin haalt Vroom **twee** dingen door elkaar. Hij heeft gelijk als hij **zegt** dat **Gód** de werkelijkheid van het ervaren heil is. Er is **maar één** God, waarvan **mensen afhankelijk** zijn. Niemand ter wereld kan onder die werkelijkheid uit. **Maar** Vroom vergist zich **fundamenteel** **wanneer** hij zegt dat ze dan toch **Gód** **bedoelden**. De Schrift zegt **nadrukkelijk** dat ze dat juist **niet** doen. **Zóchten** ze God maar, verzucht Paulus op de Areopagus, Hand 17 : 27. **Alle** mensen zijn afgeweken, niet **één** is er die **God zoekt**, Rom. 3 : 10. Ze

hebben God juist in ongerechtigheid onder tafel gedrukt en vervangen voor hun eigen idee van God, beelden gemaakt naar menselijke maat, Rom. 1 : 23.

Ze hebben wel heil ervaren, maar de afschuwelijke zonde is juist dat ze er Góð niet om verheerlijkten of Hem er voor dankten, Rom. 1 : 21. En dat geldt nog steeds voor alle niet-christelijke godsdiensten. Geen sprake van dus dat bijv. al die afrikaanse volkeren met hun 'scheppergoden' intussen dezelfde God bedoelen als christenen en Joden. Het zijn verbasteringen en daarom tegenbeelden van de ware God. Vroeger noemden we dat pseudo-religie. Het lijkt er op dat de bijbelse gedachte in die term in Nederland als achterhaald wordt beschouwd. In Vrooms boek staat geen verwijzing naar Rom. 1 : 18 dat spreekt over de toorn van God.

Het is geen nieuwe gedachte van Vroom om elementen van de waarheid in andere godsdiensten te kunnen aanwijzen. Kraemer en Bavincx zagen daar terecht de werking van God in. Religie is altijd reactie op Gods werk aan mensen. Maar zij waarschuwden om die 'waarheidselementen' te zien in het geperverteerde kader van de niet-christelijke godsdienst zelf. Dan wordt de waarheid een leugen, de ergste leugen. Zo houdt de Satan juist via de religie de ongelovige mens gevangen in zijn strikken, waardoor ze er niet bovenuit kunnen komen. Het lijkt soms ook als twee druppels water op elkaar, zo slim is de duivel wel. Wanneer dan ook niet door de kracht van de Geest alle lijnen naar Christus worden doorgetrokken en het hart getroffen wordt van zijn unieke liefde en offer, blijven mensen gevangen in hun eigen netten. Alleen de oproep met goddelijke autoriteit kan mensen redden uit deze gevangenis, uit de toorn van God zelf.

* Zou God niet...

Vroom gooit nadrukkelijk niet alle

religies over één boeg. Sommige religies reiken niet naar God en vereren Hem ook niet. Maar daar waar mensen wel een persoonlijke God dienen, echter niet zijn naam kennen, of een verkeerde naam gebruiken, zouden die geen relatie met God hebben? Zou God werkelijk van mensen uitdrukkelijk verlangen dat ze in Christus geloven? Zou Hij een uitzondering maken voor gedoopte mongooltjes? Zou God niet uit stenen kinderen van Abraham willen maken?

Hier speelt de suggestie de boven- toon boven argumenten. Vroom heeft gelijk dat de kerk ook vaak niet haar geloof liet zien. Nee, daarom werd ook die kerk door Gods genade vaak gereformeerd, vroeger en nu. Nergens in de Bijbel wordt de kerk om haar status quo geprezen, maar altijd om haar radicale toewijding aan God. Dat is één.

Twee is, dat we wel voorzichtig moeten zijn met het uitspreken van een oordeel over concrete mensen, maar níet over de inhoud van hun leer of geloof. We mogen rustig het oordeel op de Jongste Dag aan God overlaten, maar dat mag geen kussen zijn waarop we in slaap zakken. We moeten oordelen naar het evangelie zelf. Dat spreekt niet alleen over Gods liefde, maar ook over zijn toorn, zijn straf, zijn wraak op de vele beledigingen die mensen Hem aan durven doen en waarmee ze de kerk en de gelovigen verdrukken. De Bijbel onderscheidt echt tussen gelovigen en ongelovigen. Hij is even duidelijk over het verschillende lot dat zij te wachten staat, hemel of hel.

Drie is de vraag of het inderdaad filosofische godsbegrip van Vroom, als een scheppend, willend, doelstellend en dus persoonlijk God toch niet meer een grootste gemene deler van denken over 'God' in de religies is, dan een gelovig naspreken wat de Schrift zelf over God zegt? We misten ook hier het à priori van het christelijk geloof dat

vooral zegt dat God de Vader van Jezus Christus is. Daarmee is elk 'algemeen godsbeeld' afgedaan. Elke 'god' die buiten, zonder of tegen Christus in opereert en goddelijke eer ontvangt is een door mensen bedachte afgod. Die moet men niet omschrijven als een verkeerd godsbeeld, met andere eigenschappen, maar als regelrechte aanval op de eer en het recht van God zelf. Vanuit deze positie zouden veel suggestieve vragen over wat God wel niet zou kunnen met duidelijke Schriftgegevens zijn gepareerd. Bij Vroom blijven ze echter staan. Ze krijgen in de loop van het betoog de functie van afdoend bewijs.

* Tekstgebruik

Hier moet me van het hart dat Vroom wel heel slordig met de bijbeltekst omspringt. Christus spreekt in Joh. 10 : 16 over andere schapen, niet van deze stal. Voor Vroom is dat een bewijs dat er gelovigen buiten de kerk (Israël) zijn. Wat Vroom moet bewijzen is dat die mensen géén Christus-gelovigen zijn. De tekst zegt dat nu net wel. Christus spreekt over zijn uitverkoren schapen, voor wie Hij zijn leven geeft. Die moeten ook vergaderd worden tot één kudde. Inderdaad, buiten de grenzen van Israël om, maar niet buiten Christus en zijn kerk om. Deze tekst is juist als startsein voor de prediking aan de heiden gezien, om ze te trekken uit hun ongelooft, vgl. Hand. 13 : 48-49.

Niet veel beter is het als Vroom Mark. 9 : 40 aanhaalt, wie niet tegen ons is is voor ons. Mensen die op hun god vertrouwden en van God niet wisten, zijn dan kennelijk voor Christus, vooral ook de kinderen. De tekst zelf spreekt over iemand die wél in Christus' naam boze geesten uitdrijft, maar niet bij de kleine groep van de twaalfen hoort. Met hem moeten de discipelen blij zijn, omdat intussen velen zich van Christus afkeren. En het verschil van gedoopte en niet-gedoopte mongooltjes ligt ook niet in

hun geloof, zoals Vroom suggereert, maar in de verkiezendeliefde van God, die de één wel en de ander niet opnam in zijn verbond.

Wel erg verwrongen is de aanhaling van Luk. 13 : 24, waar Christus niet de discipelen, maar een spreker onderweg vermaant om te strijden om in te gaan. Dat zou kerkmensen monddood moeten maken om te spreken over het eeuwig wel en wee van anderen. Integendeel, de tekst zegt dat alleen door te kiezen voor deze Christus men de deur kan binnen gaan, anders staan ook de beste 'religieuze' mensen, inclusief kerk-mensen buiten. De tekst zegt het omgekeerde dan wat Vroom wil en wijst op de uniciteit van deze historische Jezus. Ook de tekst uit Joh. 3 : 8, de Geest waait waarheen Hij wil, zegt wel iets over het onvoorspelbare werk van God, maar tegelijk dat die Geest dan ook mensen tot wedergeboorte en geloof in Christus zal brengen. Dat is wat anders dan het vinden van waarheidselementen buiten de kerk.

Een treffend misverstand wordt ook ingevoerd uit Opb. 7 : 9, waar staat dat de grote schare het Lam prijst. Dus, zegt Vroom, mensen zullen wel Christus prijzen, ze hoeven nog geen kerklid te zijn, omdat er geen kerk meer is op de nieuwe aarde. Boeddhisten en moslims hadden het mogelijk niet verwacht, maar nu doen ze het toch. Maar waarom zegt Vroom niet dat deze mensen bekleed zijn met de witte gewaden van Christus, en nog wel uit alle stammen en natiën. Het zijn dus de gelovigen, die hier op aarde voor Christus uitkwamen, daarom ook verdrukt werden.

Als het al zo is dat er geen kerk is op de nieuwe aarde, is die er dan ook al vast maar niet op deze aarde? En maakt het dan niet uit of je daarvoor kiest of niet? Dat is strijdig met de hele lijn van de Bijbel. En waarom wordt de tekst bij Vroom vervlakt tot 'mensen' prij-

zen het Lam? Zijn het misschien alle mensen, ongekwalficeerd? Worden dan alle mensen gered? De strijd van Vroom tegen een kerkelijke exclusivisme zet de deur open naar een algemene verzoeningsleer.

3. Het skandalon van hef kruis

Vroom bestrijdt dat hij het skandalon van het kruis verspeeld zou hebben. Daar werd onder verstaan dat het kruis een onaangename boodschap voor mensen is, waarom Grieken en Joden het afwijzen, 1 Kor. 1 : 18 e.v. Daarbij werd dan gedacht aan de leer van de verzoening door voldoening. Het kruis zegt dat er alleen vrede met God is door het bloed van Christus, 2 Km. 5 : 18-20, die voor ons tot zonde gemaakt werd. Omdat geen enkele religie zo'n kruis kent, is dit het breekpunt voor geloof of ongeloof.

Bij Vroom wordt echter een nieuwe leer van skandalon ingevoerd. Het kruis wordt een toonbeeld van de geschiedenis van menselijk onrecht en ellende. In Jezus belooft God dat dat kruis voorbij zal gaan.⁴ Het kruis roept mensen op tot schuldbesef, omdat ze meedoen aan onderdrukking en onrecht. Door het kruis laat God zien hoe Hij zijn boodschappers tegen de normale gang van zaken in, tegen de 'orde van deze wereld' in, redt en opwekt uit de dood.

Daarmee kiest God radicaal voor de geschiedenis, deze aarde en gerechtigheid. Paulus bestrijdt volgens Vroom een esoterische visie die verlossing ziet als onttrekken aan deze wereld. Daarom is het skandalon ook terug te vinden in vele religies die ook lijden aan deze wereld, die oproepen tot bekering, die vragen om opgeven van geloof in zichzelf.

In de bredere bespreking van de islam zegt Vroom dat ook de Koran weet heeft van het kruis, omdat God mensen hun daden vergeeft. Hij spreekt dan over de langere (bij-

bel) en kortere (koran) weg van het kruis. De Bijbel laat dieper zien wat zonde is, maar beiden vragen om een verandering van het hart. Bovendien komt in het christendom die verandering tot stand door ingrijpen van God, door mensen te aanvaarden zoals ze zijn, terwijl andere godsdiensten toch enige presentatie van de mens veronderstellen.

Als we goed gelezen hebben is de betekenis van het kruis door Vroom ingrijpend gewijzigd, naar ik vermoed in de lijn met de moderne verzoeningsgedachte. Het kruis staat niet meer voor verzoening door voldoening, het offeren van Christus' bloed om vrede met God te funderen, maar als symbool van lijden dat roept om inkeer en bezinning. Anders kan ik onmogelijk zien waarom andere religies ook elementen van het skandalon in zich dragen, zoals bijv. het kruis dat volgens Vroom de joodse gemeenschap eeuwenlang droeg.⁵ Deze ombuiging van de visie op het aanstootgevende van het kruis is voor mij een bewijs te meer dat Vroom inderdaad het echte skandalon, de kern van het christelijk geloof, uit handen heeft gegeven.

4. Dialoog: methode en doel

De dialoog is voor Vroom een urgente maatschappelijke opgave, om spanningen te verzachten en gezamenlijk te werken aan een vreedzame samenleving.

In de dialoog kunnen we niet uitgaan van neutrale criteria waar elke religie aan gemeten moet worden stelt Vroom. In openheid moeten we deelnemen aan het publieke debat, waar ieder zijn kritische vragen mag stellen.

Dit zijn wel elementen om bij stil te staan. Het christelijk geloof speelt van huis uit graag een actieve rol in de samenleving. Betekent dat alleen een christianisering van de maatschappij, of is er ook ruimte voor overleg en respect voor de niet-christelijke godsdiensten? De komende jaren mag dit onderwerp

niet ontbreken op de agenda.

Een andere vraag is of de dialoog zoals Vroom die **zich voorstelt** nog plaats biedt voor zending. **Hij** ziet geen **andere weg** dan die van de lange **samensprekingen** tot beter wederzijds begrip. Overgang van religie is niet uitgesloten omdat een kritische dialoog iemand radicaal van gedachten **kan** doen **veranderen**. Dat geldt voor christenen net zo goed. **Echte** dialoog laat **nooit** iemand onveranderd. **Op die manier** hoopt Vroom dat anderen ook het inzicht in de diepste openbaring krijgen.

Het lijkt een **bescheiden** opstelling, een soort pleidooi **voor** broederlijk optrekken **terwille van** de **maat**-schappij. Is het intussen niet het op leggen van ons ideaal **aan die ander**, niet op religieus, maar op sociaal gebied. Is die **vreedzame** en rechtvaardige **samenleving** een christelikedoelstelling als het over de **dialoog** met **andere** godsdiensten gaat? En hoe typisch christelijk is dat dan? Is het terecht dat men in de loop der jaren op beter begrip mag rekenen? En brengt dat beter begrip anderen dan **bij Christus of de kerk**? Vroom geeft daar geen cijfers van.

Vroom **hoopt** wel dat anderen tot het dieper **inzicht** zullen **komen**, maar wat is de basis voor die **hoop**, met zijn visie op de **niet-christelijke** godsdiensten? Is het inderdaad overtuigend om alleen **maar** mee te spreken in het publieke debat? Is deze dialoog niet bij voorbaat **gedoemd krachteloos** te zijn in de oproep tot geloof in Christus? Nergens lezen we **van een** opzettelijke benadering, desnoods dialoog, met het doel de ander voor **Christus te winnen** en hem te overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel, v.g. Joh. 16 : 5-8.

Ook al is Vroom vaak kritisch genoeg naar andere godsdiensten, & oproep tot **bekering van** mensen tot eeuwig behoud is achter de horizon van overlappende waarheden **verdwenen**. Bij al **zijn kennis** over de

vele **godsdiensten** zijn bij Vroom zowel de God **van de Bijbel** als de concrete zóndige mens uit **het beeld geraakt**. **Daardoor** ontbreekt principieel de **overtuigingskracht** om **anderen** met goddelijk gezag aan te spreken, en moet **men** hopen op de **goede** resultaten van **menselijke** argumentatie. Dat is het tries-te slot van dit spannende boek.

5. Is het christendom beter?

Zijn we nu klaar met Vroom?

Werd deze **bespreking geschreven** om de **zoveelste** dwaling aan de kaak te stellen? Dan zouden we niet goed genoeg naar Vroom hebben geluisterd. Bij stelde terecht de vraag: is het **christendom beter**? Het **gaat** dan niet om de **inhoud** van het **christelijk** geloof, maar om de vraag of de kerk **zélf** zo gelovig is als ze van zich zelf beweert.

In de **strijd** om de reformatie van de kerk heeft dit element wel altijd een rol gespeeld. **Echte** reformatie als **herontdekking** van de genade is dé kracht tot zending en evangelisatie. Daarmee nemen **we** terecht afstand van 'het' christendom, dat het evangelie vaak verbasterd heeft. **Maar** daarmee zijn we niet vrij van het slechte imago dat het christendom in de loop der tijden heeft opgelopen. Het **verwijt** over de **kruistochten** vanuit de islam treft **ook** ons. En wat zien 'vreemde ogen' nog meer, bij vragen over de koloniale periode, de hebzucht en **onderdrukking**, de ontwikkelingen in de huidige wereldeconomie, de ontvangst van de vele vluchtelingen in het 'christelijke' westen?

We hoeven **Vroom** niet te volgen in zijn redenering dat ook de **christelijke** religie ongelooft is. **Ook de kerk als instituut**, de religie met haar instellingen mogen we zien als een **geloofsantwoord** op God. Maar **zijn** we daarin menselijk gezien **beter** dan niet-christenen die zich aan **hún godsdienst wijden**, met vallen en **opstaan**? Het **antwoord** is nee en ja.

Nee, we zijn niet beter, maar slech-

ter. Als God ons zoveel genade **be-**wezen heeft, hoe bestaat het **dan** dat **we** nog zoveel zonde presteren, **waar** niet-christenen de vinger bij **kunnen** leggen? Een halfhartig christendom is inderdaad heel **ern-**stig, want daarmee wordt het licht voor de wereld toegedekt. Hoe **kun-**nen anderen d m nog ontdekken wie God echt is? Het bederf in de kerk is een omhakken **van de pijler** van de waarheid, 1 Tim. 3 : 13. Dat erkennen we voor God en mensen, als de **schuld** van **ónze** zonde. We mogen **gelukkig** als **kerk** ook altijd doorverwijzen, niet naar Óns 'niet-betere' geloof, maar naar de **Chris-**tus, die door de Schriften wordt verkondigd.

Ja, we zijn **wél** beter, maar dan wel vanwege Gods genade, nooit in eigen hoogmoed. Terecht noemt **Vroom** Ps. 131, de psalm van de ootmoed. Je mag te midden **van** de turbulente wereld van goden en geesten tot rust komen bij God. Omdat **Gód** ons naar **zich toe trekt**, **daarom zijn we** beter. Daarom **kó-**men we met onze zonde bij God. **we ontvángen** vergeving **van** zonden, we **wórden** vervuld met de Geest van **Christus** en we verheerlijken zijn naam. Zo doortrekt **God** ons bestaan, waardoor we, hoe **knallig** soms ook, lichten, en brieven en spiegels van God voor deze wereld worden.

Laten we dan **ook** leven, persoonlijk en kerkelijk, op dit niveau. Dan verandert **inderdaad** ons geloof. Het wordt scherper, dieper, **war-**mer, gevoeliger, profetischer. Laten we dát **unieke**, **betere** geloof dan **ook** aan onze niet-christelijke medeburgers in Nederland tonen, **ook** als de **samenleving** **pluraal** wordt. Zo **werk** je eraan dat ook de andere schapen **van Christus zijn** stal zullen **vinden**.

1 N.a.v. H.M. Vroom, *Geen andere goden, christelijk geloof in gesprek met boeddhisme, hindoeïsme en islam*, Kampen 1993, 156 pg. f 34,90, ISBN 90-242-8085-0.

² A.W. 100.

³ A.W. 135.

⁴ A.W. 99.

⁵ A.W. 113, noot 65.

KUNST

In een eerste artikel hebben we het een en ander gezien van de opgravingen in de Stad van David. Voor het eerst sinds de verwoesting van het oudtestamentische Jeruzalem in 586 v.C. is het mogelijk, ons een (bescheiden) beeld van die stad te vormen.

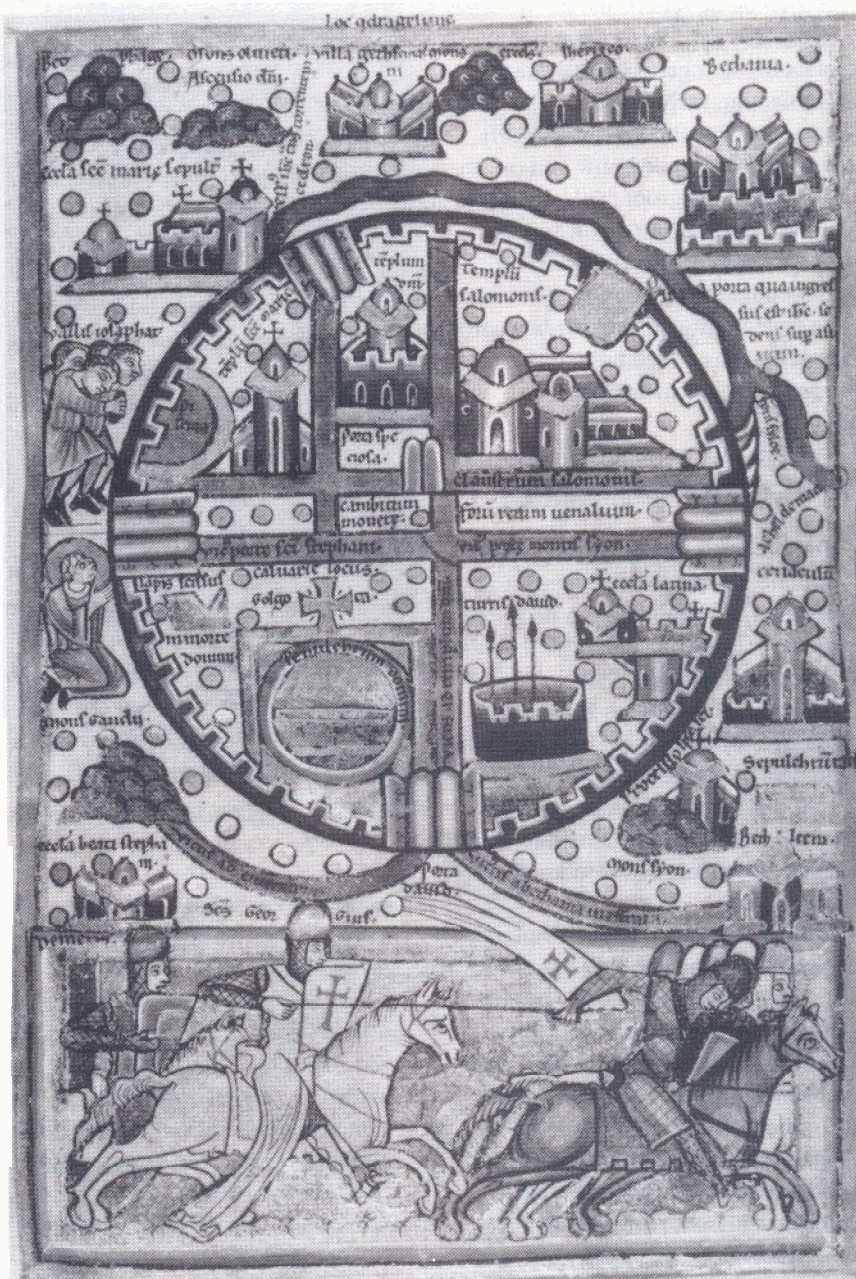
In dit tweede artikel volgen we de verandering in het beeld van Jeruzalem zoals het er (mogelijk) zag M de tijd van de Here Jezus.

Colosseum

Na de ballingschap herbouwen de joden onder supervisie van Ezra w Nehemia de stad. Door de opeenvolging van veroveringen en de overheersing door vreemde machthebbers verandert er zoveel in de stad, dat in de eerste eeuw n.C. eigenlijk niemand meer precies weet waar de Stad van David heeft gelegen. Het puin heeft zich metersdik opgestapeld in het Kidrondal, mwijl het 'kaasmakersdal', het smalle d i aan de westzijde van de Stad van David, bijna helemaal is opgevuld. Er zijn nog resten van de brug die het tempelcomplex verbond met de meer westelijk gele-

gen stadsdelen. Op de plaats van het 'kaasmakersdal' ligt nu het grote plein voor de Klaagmuur. De tempel en de vorm daarvan is een apart probleem, waar hier nu

niet nader op in wordt gegaan. Reconstructie van het gebouw op grond van alleen bijbelse gegevens geeft te weinig informatie over de vorm. Onderzoekers vermoeden

Kruisvaarderskaart, eind 12e eeuw.

sterke invloed van de Fenicische bouwstijl. Ook over de vormgeving van de tweede tempel en de veranderingen daarin onder Herodes is nauwelijks iets bekend. Het ligt voor de hand nogal wat klassieke elementen te verwachten.

Na de joodse opstand komt in het jaar 70 n.C. een tweede dieptepunt voor **Jeruzalem**: de Romeinse veldheer Titus rooft de tempelschatten en vernietigt de tempel. De triomfantelijke manier waarmee hij en zijn leger deze oorlogsbuit de stad Rome binnenbrachten, is nog altijd te zien op de reliëfs aan de 'triumfboog van Titus'. Deze boog staat bij de ingang van het Forum Romanum, recht tegenover het Colosseum. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de bouw van dit stadion voor een groot deel betaald is uit de verkoop van de uit Jeruzalem meegebrachte kunstschaten. Bovendien zijn er vermoedens dat de zevenarmige kandelaar bewaard is gebleven en zich nu in de kelders van het Vaticaan bevindt.

De Rotскоepel als tempel

Een groot probleem voor de reconstructie van het tempelcomplex is de huidige bebouwing. In de zeven- & eeuw bouwden de eerste Islamitische heersers hier de Aqsaa-moskee en de Rotскоepel. Zowel de huidige orthodoxe joden als de fundamentalistische moslims verzetten zich heftig tegen opgravingen op deze locatie, omdat de heilige plaatsen daarmee ontwaard zouden worden.

Ook de christenen hebben vanaf de vierde eeuw hun bijdrage geleverd in het veranderend beeld van Jeruzalem. Op veel 'heilige' plaatsen werden kapellen of complete basilieken gebouwd, zoals de Heilige Grafkerk. Bedevaarten naar de heilige stad, op zoek naar direct contact met de nieuwtestamentische gebeurtenissen, zijn sindsdien aan de orde van de dag. Nog altijd arriveren er dagelijks vliegtuigladings christelijken pelgrims, in de

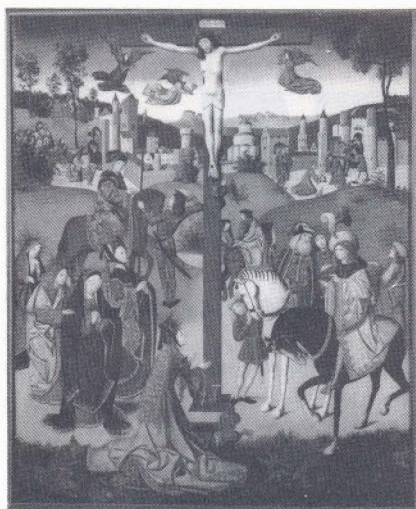
Taferelen uit het lijden van Christus, ca. 1470.

hoop de Schrift beter te leren begrijpen als ze de oude plaatsen met eigen ogen hebben gezien.

Vanaf de vierde eeuw waren het bijvoorbeeld de bekende non Egeria, en later de kruisvaarders die het beeld van Jeruzalem voor de achterblijvende gelovigen hebben bepaald. Dat is goed te zien in de middeleeuwse kunst. Zo is er een kruisvaarderskaart uit de 12e eeuw bewaard gebleven. Jeruzalem is daarop in plattegrond aangegeven als een cirkelvormig fort met een

kruisvormig stratenplan. Naar iedere windstreek is een openslaande poort getekend, alsof de ontwerper ook de symmetrische structuur van het hemelse Jeruzalem uit Openbaring 21 in gedachten heeft gehad. De kaart is overigens niet alleen fantasie. Er zitten heel wat topografische elementen in. Het voormalige tempelterrein is rechtsboven aangegeven. We zien een gebouw dat mogelijk de Aqsaa-moskee is, met het bijschrift 'templu[m] salomonis' (tempel van Salomo). Links

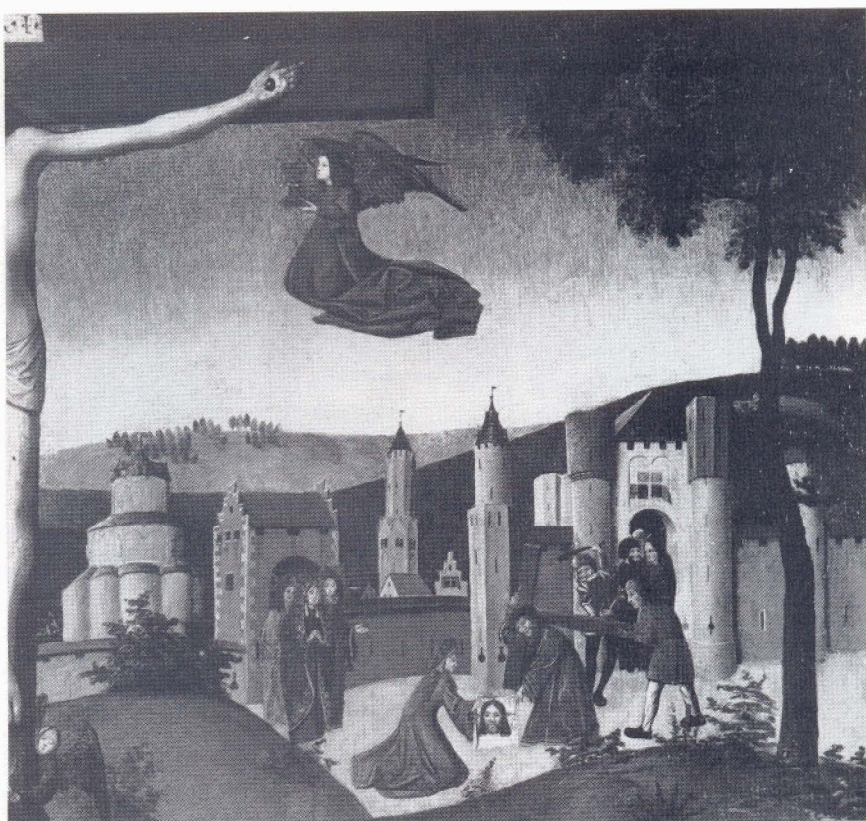
Kruisigingsgroep, Figdor-meester, ca. 1500.

daarvan een rond, torenachtig gebouw **waarin** de Rotskoepel te herkennen is, met het bijschrift 'te[m]plum d[omi]ni' (tempel van de Heer). **Er** vlak boven is de golvende lijn van de beek Kidron getekend (bij de poort **linksboven** staat ook het woord 'cedron'). Linksonder is niet de Heilige Grafkerk aangegeven, maar het graf zelf, met het opschrift 'sepulchrum domini' (graf van de Heer).

Jeruzalem als eigentijdse stad

Vooral in kruisigingsscènes komen we het beeld van Jeruzalem tegen. In hun poging het lijden van Christus zo concreet mogelijk voor te stellen en daarmee een sterke inleving mogelijk te maken, plaatsten de gotische kunstenaars het verhaal in de eigen tijd. Op een paneelschilderij uit ca. 1470 zien we de stoet, op weg naar Golgotha, de stadspoort **uitkomen**. Jeruzalem is weer gegeven als een middeleeuwse Vlaamse stad met in het **centrum** (helemaal links in de voorstelling) een vierkante stadsburcht en een **stukje** van het **dak** van een gotische **kerk** met **hoektorentje**. De huizen vertonen de karakteristieke trapgevels.

Een Noordnederlandse versie van

Détail van de kruisigingsgroep, Figdor-meester, ca. 1500.

ongeveer dertig jaar later laat ons een oude stad op de achtergrond zien. De schilder heeft tussen de laat-gotische, voor hem eigentijdse huizen allerlei gebouwen neergezet die de romaanse bouwstijl **vertonen**. Eigenlijk is het daarmee een **renaissancewerk** geworden. Hier blijkt al iets van de nieuwe houding ten opzichte van historische gebeurtenissen: terug naar de bronnen. Omdat het Jeruzalem van de lijdensgeschiedenis een stad uit het verleden is, moet die er ook oud **uitzien**. **Heel opvallend** is het **grote** ronde gebouw in het **centrum** van de stad. Het moet ongetwijfeld de tempel voorstellen, maar de ronde vorm doet **weer** onmiddellijk denken aan de **Rotskoepel**. Het uiteindelijke resultaat lijkt overigens nog het meest op de dichtgemetselde achterkant van het hoogkoor met ronde **straalkapellen** van een **maanse** domkerk. Ook bijzonder is de **manier** waarop de **kunstenaar** de heuvels op de achtergrond **diepte-**

werking geeft. We zien twee **rijen** bomen met een **boog** van **ons** af over de heuvel naar achteren **verdwijnen**.

In de **loop** van de zestiende eeuw brengen pelgrims steeds meer **betrokbare** voorstellingen van Jeruzalem naar West-Europa. **Kunstenaars** trekken erheen om de situatie ter plekke in tekening en prent vast te leggen. Een voorbeeld daarvan is de kopergravure uit 1576 waarop **we** de stad vanaf de **oostkant** overzien. Recht voor ons de beek **Kidron** met daarachter de tempelberg met de **Rotskoepel** en links daarvan de Aqsaa-moskee. Midden-achter, geflankeerd **door** twee torens, de Heilige Grafkerk. Er boven staat een latijns **opschrift**, een tekst uit Ezechiël 5: 'Dit is Jeruzalem. Midden onder de **volken** heb ik het gesteld, met landen er omheen'. Links naast de stad is **alleen** maar de Gihon-bron aangegeven. Van de 'Stad van David' ontbreekt elk spoor.

M meegelezen

Van binnen naar buiten

Drs. H. de Jong publiceerde in **opbouw** het verhaal dat hij in november hield voor een Nederlands-Gereformeerde ouderlingenconferentie. Het ging over het onderwerp *Gemeente-zijn naar binnen – gemeente-zijn naar buiten*. Het begin van dit artikel:

Een gefrustreerd 'binnen'-gevoel

Ik acht het niet onmogelijk dat de gene die dit onderwerp **bedacht** heeft, dat gedaan heeft vanuit een zeker minderwaardigheidsgevoel. Omdat hij als ouderling **alleen** maar naar binnen gericht is en zich met het interne gemeentelijke leven bemoeit, terwijl alles vandaag de dag naar buiten richt. Kerk in de wereld, kerk naar de samenleving toe, dat is het voor velen wel. De kerk zelf, wat zij is dat weten we nu wel zo'n beetje, maar die wereld, ja, die is onbekend en boeiend en daarom is gemeente-zijn naar buiten veel interessanter dan gemeente-zijn naar binnen. Vergis ik me niet, dan is er vandaag de dag een soort competitie gaande tussen die twee. Ze worden, de binnenwaartse en uitwaartse gerichtheid, in een concurrentie-schema gewrongen. De kerk is of naar binnen of naar buiten gericht, en de voorkeur gaat dan uit naar het laatste. De gerichtheid naar binnen, ach, die kenmerkt zich door een ongezone introvertie, door weinig aandacht voor zending en evangelisatie (U weet wel, het standpunt: 'De kerkdeuren staan altijd open') weinig bekommernis voor & men — zonder God, ze leeft bijeer — **strenge** uitverkiezingsgedachte en verkeert daardoor in een onvruchtbaar gereformeerd isolement. De gerichtheid naar buiten daarentegen komt veel

Jeruzalem vanuit het oosten gezien. Kopergravure uit: Georg Braun/Frans Hogenberg, *Civitates orbis terrarum, Beschreibung und Contrafactur der Vornehmsten Stät der Welt*, Keulen 1576.

Twee Amsterdamse musea schenken tot half mei uitvoerig aandacht aan het 3000-jarig bestaan van Jeruzalem. Het Joods Historisch Museum aan het Jonas Daniël Meijerplein belicht de stad als centrum van de drie godsdiensten jodendom, christendom en islam. Uitvoerig wordt ook uiteengezet de positie van Abraham en zijn zoons Izaak en Ismaël in de godsdienstige beleving. Het Bijbels Museum aan de Herengracht 366 schenkt met een expositie aandacht aan tweedulzend jaar pelgrimage naar de heilige stad. Aan de hand van allerlei souvenirs, zoals pelgrimsinsignes, prenten, modellen van de Heilige Grafkerk en met behulp van allerlei archeologisch materiaal wordt de bezoeker ingelicht over de rol van Jeruzalem en het Heilige Land in de geloofsbeleving van de christen door de eeuwen heen. De in dit artikel besproken prent van Jeruzalem uit 1576, alsmede de kruisvaarderskaart uit de 12e eeuw, zijn op deze tentoonstelling te zien. Jammer is het dat beide musea geen fatsoenlijke catalogus van hun tentoonstelling hebben uitgegeven. Het Museum Catharijneconvent in Utrecht (Nieuwegracht 63) heeft een Jeruzalem-route uitgezet langs een twintigtal objecten en schilderijen in de vaste opstelling. Behalve de twee hier besproken schilderijen met passie-afbeelden zijn er in het Catharijneconvent nog meer versies van te bewonderen, alsook een vitrine met pelgrimstekens, modellen van de Heilige Grafkerk, een schilderij van de geboortegrot, het portret van een pelgrim, een tien-gebodenbord en enkele voorstellingen waarin protestantse families zichzelf vereenzelvigen met bijbelse figuren als Mozes of Abraham. Het Museum heeft er een leuk boekje bij uitgegeven.

sympathieker over. Ze is op **grond** van een evangelische instelling altijd te vinden **voor** evangelisatie, de hele uitverkiezingsleer wordt weliswaar niet ontkend maar toch een beetje achtergehouden en de grenzen van de kerk zijn open, men **treedt** de wereld fris tegemoet. Tja, wat heeft een ouderling daarbij dan nog te **zoeken**? Hij voelt zich met zijn **werk** in de gemeente opgesloten. Hij **mag** op de winkel passen **maar** het echt interessant dat op straat **gebeurt**, daar staat hij buiten. (Zou dat niet de achtergrond kunnen zijn **van** de opgegeven titel van vanmorgen? 'Dominee, zegt u daar eens **wat** over!', zoiets?)

Het gaat slechts via 'binnen' naar 'buiten' toe

Wel **dan**, ik zou dat minderwaardigheidsgevoel dat de in de gemeente bezig zijnde ouderling kan bespringen en overvallen, met **wortel** en **taak** uit willen roeien. Want er is geen buiten **zonder** binnen. Waar 'binnen' verwaarloosd **wordt**, daar kwijnt 'buiten' **ook weg**. 'Binnen' en 'buiten' zijn nauw op elkaar **ketrokken**. En wel in die zin, dat in Gods **koninkrijk** de weg naar 'buiten' via 'binnen' loopt. Het is net als met de gezinnen. Welk gezin treedt in de **samenleving** het **krachtigst** naar buiten? Het gezin dat daar het meest zijn opzettelijke best voor doet? Nee, veeleer dat gezin **waar** een stevig thuisfront is. En **zo staat het ook** met de **kerk**. Als ik het goed inschat is een **strenge** concentratie op het eigen gemeente-zijn – op de problemen daarvan en **op de beloften** daarbij – vandaag **broodnodig** om voor de wereld van buiten tot zegen te kunnen zijn.

God boven ons, met ons en in ons

In het **Centraal** Weekblad van 1 maart jl., schrijft prof. dr. K. **Runia** over het **geheim van Jezus' persoon: in Jezus hebben we met God zelf te maken**.

De kerk van alle **eeuwen** heeft er al-

tijd met kracht aan vastgehouden dat Jezus meer dan een gewoon mens was, **meer dan** een buitengewoon mens, **ook meer dan** een wonderdoener en profeet. Ze heeft er aan vastgehouden dat Hij niet maar een mens was, die een unieke **verbondsrelatie** met God had, maar dat we in Jezus met **God** zelf te maken hebben.

Mysterie

Het is heel **moeilijk** om ons hier een duidelijke voorstelling van te maken. Het gaat hier om een mens, een mens van vlees en bloed, een mens geboren uit een vrouw. **Hoe kunnen** we **van** deze mens geloven dat Hij tegelijk ook Gods eigen of eniggeboren Zoon is?

De christelijke **kerk** heeft daar **heel lang** over nagedacht. In de **eerste** eeuwen is er zelfs een lange en **felle** **interne** strijd op dit punt geweest. Maar uiteindelijk is de **kerk**, onder leiding van de Geest, tot de conclusie gekomen dat we beide kanten van Jezus volstrekt serieus moeten nemen. In de Geloofsbelijdenis van Nicea (325/381) hebben twee concilies het **tenslotte** zo gezegd: 'Wij geloven in één Heer Jezus **Christus**, de eniggeboren Zoon van **God**, geboren uit de Vader vóór alle tijden (dus nog vóór de schepping, of wel: in alle eeuwigheid), God uit God, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God (Hij is dus **zelf God**)'. Maar dan volgen onmiddellijk de woorden: 'die om ons **mensen** en om **ons** behoud is neergedaald uit de hemel **en** is vlees geworden door de Heilige Geest uit de maagd Maria en is mens geworden'. Met deze woorden is het geheim natuurlijk niet definitief ontsluit. We moeten eerder zeggen dat het hier **alleen maar** onder woorden is gebracht. Wat **Augustinus** later **van** de Drie-eenheid zei geldt ook hier: 'We spreken **alleen** maar, omdat **we** niet mogen zwijgen'. Maar dit spreken riep **natuurlijk** meteen de vraag op: hoe kàn dat – waarachtig **God** en waarachtig mens tegelijk? De kerk heeft zich

later vele jaren en ook weer in veel interne **strijd** met die vraag beziggehouden, en heeft het **tenslotte** (het **Concilie** van Chalcedon, 451) zo onder woorden gebracht: Jezus was één Persoon, maar Hij had **twee** **naturen**: een goddelijke en een **menselijke** natuur. En die naturen **waren zo op elkaar betrokken** & er geen vermenging en verandering van de naturen was, maar ook geen deling of scheiding.

En uit dit alles volgt weer dat **we** aan God moeten denken als een **Drie-eenheid** of Drievuldigheid. **God** is **drie** keer zichzelf en in zijn relatie met ons drie keer zichzelf op een andere **wijze**, Hij is **God-lm-**ven-ons – de **Vader**. Hij is God-met-ons – de Zoon. Hij is God-in-ons – de Heilige Geest.

Speciale band

Tegenwoordig zijn er nogal wat theologen, ook binnen de Samen op Weg-kerken, die dit niet meer geloven. Uiteraard weten ze **ook wel** dat Jezus in het Nieuwe Testament 'Zoon van God', **zelfs** Gods **eigen of** eniggeboren Zoon wordt genoemd. Maar volgens hen moeten we die **uitdrukking** in het licht van het Oude Testament zien, waar Israël ook wel de **zoon van God** wordt genoemd. **Daar** betekent het toch **alleen** maar dat Israël, dank **zij** Gods verkiezing, een heel speciale band met God had? Dat het zijn **verbondsvolk** was?

Hetzelfde geldt van Jezus. **Ook** in zijn geval is het een verbondsterm. Het gaat hier over een mens, die op grond van de goddelijke uitverkiezing een unieke band met God heeft. In Berkhofs woorden: de unieke **verbondsmens**, die namens ons de menselijke kant van het verbond volkomen vervult. Mijns inziens doen deze theologen, hoe hoog ze Jezus **ook** inschatten, toch tekort aan wat er werkelijk in het Nieuwe Testament **wordt** gezegd. Jezus wordt niet **maar** een of de won **van** God genoemd, maar Gods eigen Zoon, rief wals **Johannes** het **zegt**: Gods eniggeboren Zoon.

Onderwijs vanuit een geloofsovertuiging

Dr. J. van der Graaf schreef in De *Waarheidsvriend* van 29 februari jl. over Secularisatie en *Godsverberging*. Hij spitst dat toe op een discussie aan de Vrije Universiteit. Moet je onderwijs geven vanuit een geloofsovertuiging, ja of nee?

Op dit moment voltrekt zich aan de Vrije Universiteit in Amsterdam een discussie met betrekking tot het christelijk karakter van deze universiteit. Het dagblad Trouw maakte daar dezer dagen melding van. De *nieuwtestamenticus* dr. J. Vos stelde, dat de theologische faculteit, net als de W als *geheel*, de laatste decennia *steeds* verder is geseculariseerd. Hij vindt dit 'vooruitgang'. Hij schaaft zich aan de kant van hen, die geen '*theologie met overtuiging*' willen en mitsdien worden bestempeld als *mens*-sen, die 'een hekel hebben aan gelovige types' of 'allergisch zijn voor vroomheid'. Intussen zegt Vos zelf, dat 'door de secularisatie de wereld van de Bijbel ons steeds vreemder is geworden'. Dit laatste nu mag wel een niet-christelijke belijdenis heten! De vraag is dan wel wat er eerst was, de vervreemding van de Bijbel of de secularisatie. Enige tijd geleden sprak de rector *magnificus* van de W publiekelijk uit, dat de VU ermee tevreden is dat nog (slechts) twintig procent van de docenten en *hoogleraren* het christelijk geloof is *toegedaan*. Dat betekent, dat nog slechts een kleine minderheid aan de VU het christelijk Godsgeloof, tot uitdrukking komend in het belijden van *God* als Schepper en van Jezus Christus als Verlosser, wil uitdragen. Zou dit de secularisatie niet eerder bevorderen dan tegengaan? Mag zo nog op *Godservaring* worden *gerekend*?

Intussen mag het verheugend heten, dat aan dezelfde theologische faculteit van de W, door de *godsdienstfilosoof* H. Vroom, ervoor wordt gepleit de theologische opleiding *weer* om te vormen 'tot een

weer echt christelijke'. ik citeer Vroom letterlijk: *'Het geloof is minder vanzelfsprekend geworden. Het komt daarom aan op het vermogen van de predikant te inspireren. Er moet meer aandacht worden besteed aan de geestelijke ontwikkeling van de theologiestudent. De opleiding moet bijdragen aan de verdieping van het geloofsvertrouwen en het christelijk zicht op de wereld. Het zwaartepunt moet meer komen te liggen op de bestudering van de Bijbel als getuigenis van Gods geschiedenis, op geloofsverantwoording en op de christelijke praxis.'*

Dit zijn hoopgevende woorden. Dit alles zegt dr. Vroom tegen de achtergrond dat 'het vak van Vos' (Nieuwe Testament) en ook vakken als Oude Testament, *kerkgeschiedenis* en *godsdienstwetenschap* sterk *geseculariseerd* zijn. Vroom heeft niets tegen 'kritisch denken' maar dat moet dan wel gebeuren 'binnen het kader van de christelike traditie'. En, om hem nog één keer te citeren 'waarom juist Jezus?' 'De docenten zouden allen vanuit het geloof les moeten geven. Wie zijn geloof helemaal verliest trekt de consequenties en vertrekt.' Vroom stelt Jezus *weer centraal* in het onderwijs aan de W. 'Dit gaat te ver', reageert Vos.

Spannend

De discussie of liever de bezinning, die momenteel aan de VU wordt gevoerd, mag wel als uitermate spannend worden *getypeerd*. Wanneer een vanouds christelijke instelling als de W een verlengstuk of *boegbeeld* van de secularisatie wordt, mag de vraag naar haar bestaansrecht worden gesteld. Als 'de Bijbel ons steeds vreemder is geworden' mag de vraag worden gesteld of God niet de Verborgene zal blijven.

Wanneer *echter sprake* is van terugkeer met *schuldbelijdenis* tot het *bijbelse* Godsgeloof, zouden we de secularisatie voorbij kunnen komen. Wanneer met belijdenis van schuld *terugkeer* naar de belijdenis van de

God van Israël – Heiland en Verlosser – wordt beoogd, zou God dan niet uit Zijn verborgenheid kunnen treden?

Uit de kerken

Beroepen te *Barendrecht*: A.A.J. de Boer, kand. te Kampen; te Groningen-Zuid: H.K. *Bouwkamp* te *Mariënborg*; te Katwijk i.c.m. *Valkenburg* (Z.H.): R.D. *Anderson*, kand. te *Valkenburg* (Z.H.) & *Lop persum* i.c.m. *Westeremden*: A. Boersma te *Mussel*; te Steenwijk: B.C. *Buitendijk* te *Hardinxveld-Giessendam*.

Aangenomen naar *Ureterp*: H. de Vries te Assen-Noord; naar *Stadskanaal* (wijk Zuid, tweede pred.plaats): P.J. de Haan te *Grijpskerk* i.c.m. *Niezijl*.

Bedankt voor *Bedum*: T.C. *Zwarts* te *Zuidbroek*; voor *Hoogezand-Sappemeer*: T. *Wendt* te *Bunschoten-Oost*.

Beroepbaar gesteld: J.M. van Leeuwen te *Stadskanaal* is geëxamineerd en beroepbaar gesteld door de classis *Stadskanaal*. ☎ (0599)620892.

Emeritaat

Tiel – Op 1 maart jl. is A.P. *van Dijk* predikant te *Tiel* en *Zaltbommel*, met emeritaat gegaan. Ds. *Van Dijk* heeft op 1 maart jl. afscheid van de beide gemeenten genomen; tijdens een eredienst te *Zaltbommel* in het eigen *kerkgebouw* van de gemeente en *tijdens* een eredienst in 'De Ark' te *Tiel*, die resp. om 10.00 en 17.00 uur *aanvingen*. Zaterdag 2 *maart* was er een afscheidsreceptie in herberg 'De Zoelensche Brug' te *Zoelen*. Ds. *Van Dijk* werd geboren op 5 februari 1931; van 20 september 1959 tot oktober 1970 was hij predikant te *Nieuwleusen* en van 3/4 oktober 1970 tot 1 maart jl. te *Tiel* en *Zaltbommel*.

